

Egy makacs cseh a nagyvilágban

– Meda Mládek portréja –

Minden túlzás nélkül állíthatjuk, hogy Dr. Meda Mládek különleges figura. Törekeny, finom asszony; rápillantva az az érzésünk támad, hogy egy nagyobb szél elfújná. Ám egy röpké beszélgetés is meggyőz arról, hogy állhatatos, önfejű, elkötelezett személyiség.

A cseh közönség számára bizonyára máig ismeretlenül csengene Meda Mládeknek, a háború után külföldre települt asszonymnak a neve, ha nem döntött volna úgy, hogy férje, Jan Mládek halála után a hatalmas cseh modern művészeti gyűjteményét Prága városának adományozza. Világhírű képtárak és magángyűjtők érdeklődtek a kollekció iránt, amely František Kupka festményeivel és a kubista szobrász, Otto Gutfreund szobraival dicsekedhetett. Mládek asszony egyetlen feltételt szabott: a gyűjtemény csak méltó környezetbe kerülhet. Érdeklődését először egy régi kolostorépület keltette föl, amely akkoriban Rendőrségi Múzeumként működött. Bár a sajtóárcák támogatták elképzelését, a tervek megrekedtek a kezdeti stádiumban.

Választása ekkor az 1896-ban leégett, rozoga Sova malomra esett, a Malá Straná városrészben, a Károly híd tövében álló Kampa-szigeten. Hosszas huzavona után a város végül rendelkezésére bocsátotta az épületet. Megkezdődött az építészeti pályázat, amely rengeteg izgalmat és drámai pillanatot hozott: kezdve a konzervatívokkal vívott harctól, egészen az emberi irigység és butaság leküzdéséig. A gyakran kimerítő harcokból „Makacs Meda” – ahogy Mládek asszonyt elnevezték – végül győztesen került ki. Az alapkövet 2000 tavaszán tették le. De a nehézségek még évekkal később, a megnyitáshoz közeledve sem értek véget: 2002 augusztusában, amikor a Kampa épp a nagyszabású verniszházra készülődött, ötszáz éve nem látott árvíz öntötte el a cseh fővárost. A Moldva nagy károkat okozott a felújított műemléképületben, s a kortárs cseh képzőművészek kültéri munkáiban is. Magdalena Jetelová szobrászművész *Székét* például, amelyet előzőleg egy betonpillérré rögzítettek a folyóparton, napokkal az áradás után találták meg, kilométerekre Prágától.

– *Az élete küzdelmek sorozata. Meséljen a kezdetekről!*

– Az észak-csehországi Zakupyban születtem 1919-ben. Anyám német volt, apám cseh, egy helyi sörfőzdet igazgatott. A háború súlyos csapást mért a nemzedékemre. Hat évet elvett a fiatalságomból, s minden egyéb mellett a tanulás lehetőségétől is megfosztott. A háború után igyekeztem pótolni a hiányt: arra vágytam, hogy jól megtanuljak franciául, és filozófiát akartam tanulni. 1946-ban Genfben mentem, és közgazdaságtant tanultam. Később ott értesül-

Meda Mládek

tem az irtózatoss 1948-as eseményekről, vagyis a kommunista hatalomátvételről, amely miatt kétezer egyetemista hagyta el a hazáját. Rettenetes paradoxon, hogy éppen azoknak a menekülttáborába kerültek, akiket hat éven keresztül gyűlöltek: a németekhez! Úgy döntöttem, hogy nem térek haza, hiszen segítenem kellett ezeken az embereken. Néhány genfi iskolatársammal együtt „menekültnek” nyilvánítottuk magunkat, kaptunk némi pénzt és új útleveleket. Néhány hallgatót sikerült is kihoznunk a táborból.

– *Más fontos ember is dolgozott száműzetésben abban az időben...*

– A csoportunk Ferdinand Peroutkát, a híres cseh újságíró és író tekintette példaképének. Az ő lapjának, a *Přítomnost*nak (Jelenkor) a mintájára indítottuk el a *Současnost* (Jelenidő) című folyóiratot. Pavel Tigrid is csatlakozott hozzánk. A későbbi olaszországi nagykövethoz hasonlóan Jiří Pelikán is fokozatos felőrléssel akarta lerombolni a kommunizmust, mi pedig részben elfogadtuk az elveit a cél

Az összeállítás Jiří Vlastník *Travel Czech*, illetve Petr Volf *The Heart of Europe Magazine* folyóiratokban megjelent interjúinak szerkesztett, kiegészített változata.

érdekében. Mindketten csodálatos munkát végeztek, de én mégsem ezt az utat akartam követni; a kommunistákat illetően nem voltam hajlandó kompromisszumra. Hat csodálatos évet töltöttem Svájcban. Szerettem volna Angliában folytatni gazdasági tanulmányaimat, de végül a párizsi Sorbonne-ra kerültem, ahol művészettörténettel kezdtem foglalkozni: a XIX. század közepétől indult irányzatokat tanulmányoztam.

– *Párizs teljesen megváltoztatta az életét. Milyen hatások érték a francia fővárosban?*

– Az egyik legfontosabb, hogy itt találkoztam Jan Mládekkal, aki ekkor már elismert ügyvéd és közgazdász volt. Jan 1912-ben Lengyelországban született. Édesanyja lengyel volt, édesapja pedig cseh rendőrtábornok. 1939-ben hagyta el a köztársaságot, a háborút Angliában vészelte át. Közgazdász lett, Angliában a híres Keyneszel tanult együtt. Van is egy könyvem Keynestől, amelyet a férjemnek dedikált a következő szavakkal: „Visszatérsz a hazádba, és ehhez sok szerencsét kívánok. Biztos vagyok benne, hogy éppen annyit fogsz dolgozni a saját országodért, mint eddig Angliáért.” A száműzetésben levő vezetők megbízták a cseh gazdasági reform kidolgozásával. A háború után Beneš miniszterelnök arra kérte, menjen el Amerikába, és kérjen Marshall-segélyt Csehszlovákia számára. Ehelyett Jan Mládek a bankvilág fontos személyisége lett. Ekkor találkoztam vele Párizsban, kissé komikus körülmények között. 1953-ban létrehoztuk a legelső, száműzetésben működő kiadóvállalatot, a Sokolová Kiadót, amely a lánykori nevemet őrzi. Természetesen pénzre volt szükségünk. A menekültek között csak jókat hallottam Jan Mládekről, mégis mindössze két dollár támogatást kaptunk tőle rendszeresen. Elhatároztam hát, hogy felkeresem. Bementem az irodájába, ahol úgy ült, mint egy király. „Mládek úr – mondtam neki –, egyre csak azt hallom, hogy maga egy cseh hazafi, ugyanakkor a kiadónk mindössze két dollár adományt kap öntől...” Elmosolyodott, és sűrű bocsánatkérések

A Kampa Múzeum udvara, belső tere

közepette megígérte, hogy orvosolni fogja ezt a kétségtelen gondatlanságot. Ámulatba ejtette őt, a nagy cseh hazafit, hogy ott áll előtte egy fiatal nő, aki cseh könyveket ad ki. Meghívott vacsorázni, és pár évvel később, 1960-ban már úgy települtünk ki Amerikában mint Mr. és Mrs. Mládek...

– *Hogy alakult ki a művészeti gyűjteményük?*

– A férjem nagyon jó gazdasági szakember volt, tudta, hogy a minőségi művészetbe fektetett pénz értékálló befektetés. Kezdetben a férjem pénzéből, majd ingatlaneladásból vásároltunk műtárgyakat. Ám mindez egyetlen képpel kezdődött még Párizsban, amelyet néhány dollárért vettünk meg. Művészeti tanulmányaim során

A múzeum épülete a Károly híd tövében

Meda és Jan Mládek

minden irányzatot megismertem, egyedül a kubizmussal nem tudtam mit kezdeni. Egyszer azt mondták nekem: „Nézd, egy mandolin.” De én semmit nem láttam. A professzor meg sógátott, hogy csak nézsem, hátha meglátom. Teljesen hiábavaló volt. Egészen addig, amíg egyszer egy híres-neves párizsi régiségkereskedő hozott egy képet a férjemnek, ezekkel a szavakkal:

A František Kupka képeit és Otto Gutfreund szobrait közösen bemutató állandó kiállítás

„Ezt a kis semmiséget egy aukción vettem ötven dollárért. A maguk művésze, egy napon még híres lesz.” Kíváncsi lettem a festőre, és elmentem a műtermébe, valahova Párizs külvárosába. František Kupka nyitott ajtót. Abban a pillanatban el voltam veszve. Egyik képtől a másikig futkostam, s nem volt szükségem segítségre, hogy megértsem. Hirtelen megláttam a „mandolint”. Abban a pillanatban éreztem, hogy egy életre beleszerettem Kupkába. Úgy írtak rólam, mint egy hideg és számító nőről, aki áron alul megveszi a képeket, aztán csak azt számolgatja, mennyi hasznot húz majd belőle, de ez nem igaz. Amikor én vásárolni kezdtem Kupka festményeit, grafikáit, még alig volt neve a művészvilágban. Amikor 1957-ben meghalt, a művek értéke az egekbe szökött. Még ekkor is vásároltam az immár több mint kétszáz tételes gyűjteményemhez: egyetlen festményéért például a washingtoni lakásunkat adtuk el, s gondolkodás nélkül fizettük ki érte az akkori árát, vagyis 950 ezer dollárt. Amikor például meglátogattam Magdalena Jetelová szobrásznőt, és megláttam a hatalmas *Lépcsőjét*, azt hittem, nagyon sokat kér érte, mivel két éven keresztül végül is rengeteget dolgozhatott a darabon. Annyira izgatott voltam a látványától, hogy aludni is alig bírtam. Megírtam neki, hogy mennyire lenyűgözött az alkotása, de mindjárt hozzátettem, nem hiszem, hogy meg tudnám engedni magamnak, hogy megvásároljam. Azt válaszolta, hogy én egészen más vagyok, mint a többi látogató, nem afféle galériatulajdonos, aki bejön, szétnéz, le sem ül, csak annyit mond: „érdekfeszítő”, és utána meg elmegy. És meglett a *Lépcső!* És annyi évvel ezelőtt Kupka, aki az orfizmus és az absztrakt festészeti irányzatok megalapítója volt, le volt nyűgözve attól, hogy egyszer csak felbukkan egy szép, fiatal művészettörténész lány, és őszintén érdeklődni kezd a művészetéről. Szeretett engem, ahogy én is őt.

– *De természetesen volt egy másik nézőpontja is a cseh műkinccsek gyűjtésének.*

– Az én gyűjteményemben olyan művészek alkotásai találhatók meg, akiknek nem volt könnyű életük, különösen abban az időszakban, amikor a Varsói Szerződés öt tagállamának hadserege leverte a prágai tavaszt. Megvásároltuk és kiállítottuk a műveiket, épp abban az időszakban, amikor odahaza nem teheték. A csehek mellett nagyon érdekeltek a magyar, lengyel és jugoszláv művészek is. Gyűjteményünk egyre letisztultabban erre a körre fókuszált.

Tizenkilenc év után, 1967-ben utaztam haza először, a New York-i Guggenheim Múzeum igazgatójának ajánlólevelével. Az ajánlás megnyitotta előttem a Prágai Nemzeti Galéria főigazgatójának ajtaját. Jiří Kotalíknak elmondtam, hogy szeretnék megnézni néhány műtermet, hogy kiválasszak olyan művészeket, akiket azután támogatni szándékozunk a férjemmel. Őszintén kimondtam, hogy ellenzői vagyunk a rendszerüknek, de férjem és én hazafiak vagyunk, és segíteni szeretnénk a cseh tehetségeknek. Soha, senkitől nem fogjuk megkérdezni a politikai hovatartozását, nekünk csakis a tehetség számít. A művészetről beszélgetve azután hamar közös nevezőre jutottunk, s engedélyezte, hogy fölvegyem a kapcsolatot a művészekkel.

František Kupka, *Kabarétáncos*, 1900 körül, olaj, vászon, 46x55 cm

Prágában a város, az idő, a fiatal művészek egyszerűen rémületbe ejtettek. Azzal az eltökélt szándékkal repültem vissza Amerikába, hogy teszek valamit értük. Sikerült megnyernem a Ford Alapítványt, hogy még a bölcsészhallgatókat is támogassák. Többé-kevésbé szabad kezet kaptam egy cseh diákoknak szóló, meglehetősen nagylelkű, hathónapos ösztöndíj megszervezésében. Az ösztöndíjasok kiutazhattak, és bármilyen könyvet, amit csak kértek, megkaptak. Csodálatos lehetőség volt. Az első meghívott Václav Havel volt, aztán Chaloupecký, Slavík... Az első tíz ember meg is érkezett Amerikába, de Václav Havel nélkül, aki Prágában dolgozott valamin, és ezért elhalasztotta az indulását. Ám amikor útnak indulhatott volna Amerikába, az orosz tankok már bevonultak Prágába... Később a férjemmel pénzt küldtünk az emigránsok számára Bécsbe és más európai országokba. Kértük az Amerikában élő cseh ösztöndíjasokat, hogy segítsenek, de néha szembe találtuk magunkat a legrosszabb cseh fajtával, amelyik inkább egy kocsit vásárolt magának, mintsem másokon segített volna.

– *A kezdetekkor nem származott túl sok konfliktusa a műgyűjtésből?*

– Az első nehézséget az jelentette, hogy az Egyesült Államokba településünkkel lecseréltük a bohém Párizst a bürokratikus Washingtonra. De számos nehézségünk származott abból is, hogy a szocialista tömb

művészeivel foglalkoztunk egy kapitalista országban. 1968-ban például kiállítást rendeztem az amerikai cseh művészek válogatott képeiből a washingtoni Corcoran Galleryben. Hatalmas katalógust terveztem, de az idő csak telt-múlt, úgy tűnt, mintha soha nem akarnák kinyomtatni. Aztán eljött a megnyitó napja: nagyszabású rendezvénnyel készültünk, művészekkel és ott várakozó kritikusokkal, sőt még a New York-i Guggenheim Múzeum igazgatója is eljött. Úgy tűnt, katalógus nélkül kell elkezdenünk a kiállítás megnyitót. Már épp az ajtóban voltam, amikor hívatott a galéria igazgatója, és elnézést kért tőlem, amiért addig rejtegette előlem a katalógust. Kiderült, hogy előzőleg felbukkant a cseh nagykövet, és megfenyegette őt, ha kiadják, akkor az összes művész súlyos büntetést kap.

– *Mi volt az oka a nagykövet beavatkozásának?*

– A katalógusban őszintén írtam Prágáról, a sztálinista időkkel hasonlítva össze a korszakot, amikor a cseh művészet egy sötét alagútban halad előre. Ez volt az a mondat, amely még a hatvanas években is annyi embert felzaklatott! Megkértem a férjemet, hogy nyissa meg ő a kiállítást, mert fojtogatott a sírás. Jan beleegyezett, ám a beszédében elmondta, mi történt a katalógussal. Halálos csend lett, aztán az igazgató felállt. Azt kérdezte, hogy egy demokratikus országban működő kiállítóhelynek vajon meg kell-e kérdeznie a cseh nagykövetet arról, mit tehet, és mit nem. „Mit gondolnak,

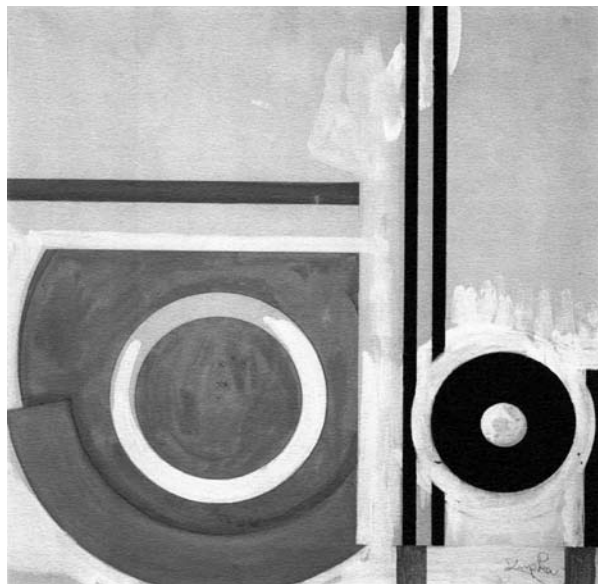
hol élünk? Ha Mrs. Mládek nem kap egy héten belül elégtételt – toldotta meg –, akkor lemondok.” Másnap reggel cikkek özöne árasztotta el az amerikai sajtót, és a cseh menekültek is hívtak bennünket a világ minden részéből. Egy csapásra meglehetősen népszerű lettem. Végül a prágai kortárs művészeti központ képviselői odajöttek hozzám, és közölték: „Mrs. Mládek, vásárolja meg az egész kiállítást, és mutassa be a saját neve alatt. Különben a prágai művészek nagy bajba kerülnek.” Így a férjemmel megvettük a kiállítást, és saját kortárs cseh művészeti gyűjteményünként mutattuk be.

Később vissza-visszalátogattam Csehszlovákiába (néha beengedtek, néha nem), és megvettem, amit tudtam – Kulhánektól, Krejčitól, Kolářtól, Chlupáčtól és másoktól. De 1985-ben „végleg” kitiltottak Prágából. Csak 1989-ben térhettem vissza. A novemberi forradalmat és a szabadság iránti rajongást látva nem sokat töprengtem azon, hogy följajnljam-e Prágának a gyűjteményemet.

– *Még mindig rengeteg energiája van, akár másnak is tudna adni belőle. Miből merít erőt?*

– Például, amikor a prágai Nemzeti Galéria vezetője egyszer azt mondta, hogy szerinte a gyűjteményemet ecetben kellene pácolni, aztán két hónappal később volt bátorsága kölcsönkérni a képeimet egy kiállításra – nos, akkor tényleg forrt bennem az indulat... Hosszan szoktam dolgokon töprengeni, és tanácsot is kérek, de ha már elhatároztam magam valamire, akkor küzdök. Nem hátrálok meg. Hacsak valaki fel nem hoz olyan döntő érveket, amelyekkel végül meggyőz arról, hogy tévedtem. Ilyen vagyok kislány korom óta.

František Kupka, *Tanulmány körökkel és egyenesekkel*, 1928–30, gouache, papír, 50x50 cm

Otto Gutfreund, *Csellista*, 1912–13, bronz, m. 47,5 cm

– *Mit adott önnek Amerika? Hogy érzi magát ott, az óceán túlpartján?*

– Amerika őszinteségre, szókimondásra nevelt. És az állatok szeretetére – ez az én gyenge pontom. Öt macskám és két kutyám van Amerikában, és másik kettő a Sova malmot őrzi Prágában. Amerikában mindig remekül érzem magam. Washington régi városrészében lakom, amely kicsit mintha a Kampa volna. Van egy kis házam New Yorkban is. Az embernek el kell töltenie némi időt ott, hogy megértse azt a várost. Aztán még van egy ingatlanom egy karib-tengeri szigeten is, bár annak nem sok hasznát látom. Csak akkor megyek oda, ha egy hurrikán lerombolja.

*

Az utóbbi években Mrs. Mládek valóban nem sokat időzik a karibi szigeteken, hiszen folyamatosan ingázik Amerika és a prágai Kampa között. Erőfeszítéseinek köszönhetően ott lehetett a Jan és Meda Mládek Alapítvány Modern Művészeti Múzeumának megnyitóján – vagyis létrehozta a Kampa Múzeumot.

Itt Kupka, Gutfreund és más művészek alkotásait tekinthetjük meg, elidőzhetünk a képek között, miközben frissítőket iszogatunk a Moldva felett, az étteremben.

„Nem olyan látogatókat szeretnék, akik végigrohannak a kiállításokon, ahogy az manapság szokás; azt akarom, hogy szép nyugodtan eltűnődjenek az emberek” – mondja Mrs. Mládek. Talán nem csak egy tünődő látogató lesz, aki a Kampa Múzeumot látva arra is rádöbben majd, mennyi mindent el lehet érni, amire vágyakozunk.

Komlóssy Ágnes fordítása